

Vielä *joku* ja *jokin* -pronominien käytöstä.

SKS:n kielivaliokunnan työjaoston *joku* ja *jokin* -pronominien käyttöä koskevan ehdotuksen johdosta haluaisin esittää muutamia kysymyksiä ja samalla hiukan täydentää maisteri Jouko Vesikansan laatimaa alustusta.

Maisteri Vesikansa on Nykysuomen sanakirjan kokoelmista saatujen poimintojen perusteella tullut siihen tulokseen, että yleiskielessä *joku* ja *jokin* -pronominien 2-tavuisia muotoja substantiivisesti käytettäessä edellinen »jokseenkin poikkeuksettomasti» tarkoittaa henkilöä, jälkimmäinen eläintä, esinettä, asiaa (Vir. 1946 s. 198). Tämä pitänee paikkansa, jos tarkastettavaksi otetaan nimenomaan sellaisia viime vuosina ilmestyneitä teoksia, joiden kieltä tietoisesti on pyritty ohjaamaan tällaisen eron tekoon¹, mutta minään yleisenä piirteenä kirjakielessämme sitä ei voitane pitää. Meillähän on kirjailijoita, joiden

teoksissa *jokin* -pronominin 2-tavuiset muodot ovat hyvin harvinaisia ja joilla *joku* -pronominin vastaavat muodot eivät suinkaan ole nimenomaan henkilöä merkitsemässä. Viime Virittäjässä jo viittasin Johannes Linnankoskeen. Tässä muutamia esimerkkejä: »Hän kohotti päänsä ja aikoi vastata, mutta nousikin ylös, ikäänkuin joku olisi häntä kädestä vetänyt» (Kootut teokset v. 1932, s. 99), »Mutta hänen rintansa löi niin ankarasti ja joku ikäänkuin kuristi häntä kurkusta» (mts. 135), »Hän tunki samassa niinkuin joku olisi lyödä jysäyttänyt häntä rintaan sisältä käsin» (mts. 247), »silloin joku (pihlajanoksa) lyödä hipaisee häntä äkkiä päähän, niin että lakki vierähtää hangelle» (mts. 286). Lisäksi muutamia poimintoja I. K. Inhan ja Väinö Katajan teoksista: »Vain köyhimmällä rahvaalla tapasi jonkun» (kirjailun naisten paidan) (Inha: Kalevalan lau-

¹ Huomaatan, että maisteri Vesikansan kokoaman aineiston käyttöä vaikeuttaa se, että siinä on sekaisin aivan eriarvoista aineista. Esim. Sillanpään Nuorena nukkunut ja Ihmiset suviyössä, joista kummastakin on esimerkkejä, eivät ole rinnastettavissa. Edellisessä huomaa pronominien käytössä tasoittelua, joka ilmeisesti on johdunut siitä, että on tahdottu saattaa kieli *joku—jokin* -sääntöön sopeutuvaksi (kustantajan ehdotuksesta ehkä). Jälkimmäisessä tätä ei ole havaittavissa.

lumailta s. 82), »Toiset kosket olivat pitkiä, nelin viisiin virstoin, toiset lyhempiä, joku aivan jyrkkää» (mts. 218), »Joku siinä on syynä» (Kataja: Sotainen tarina s. 103), »näyttää siellä, juuri metsän rannassa, joku liikkuvan. Mutta ei erota silmä, onko hiihtäjä vai joku muu liikkuva» (Noidan kirot, 4. painos s. 119).

Vesikansa huomauttaa *joku* -pronominin käytöstä erisnimen yhteydessä, esim. »joku Väinö Tanner voisi sanoa». Tästä saa helposti sen käsityksen, että kysymyksessä olevassa tehtävässä esiintyisi aina *joku*. Toisenlaistakin edustusta tavataan. Esim. »joka on kokonaan toinen kuin jonkin Musset'n tai Murger'n päivinä» (Unto Kupiainen: Runon portilla s. 81), »ja siihen kuului tosiaan haudatun aikoinaan jokin Roapiainen» (Lauri Kettunen: Tieteen matkamiehenä s. 20), »Se oli silloin niin sattumaton, että eivät Wienin, Berliinin filharmonikot jonkin Furtwänglerin, Knappertsbuschin johdolla olisi rahtuakaan ylittäneet» (Heikki Klemetti, Uusi Suomi 1/7 1946).

Kielivaliokunnan työjaosto pitää suotavana, että *joku* substantiivisesti esiintyessään tarkoittaisi aina henkilöä, *jokin* oliota tai asiaa. Rajoitus kaikkiin sija-muotoihin ulottuvana herättää epäilyä. Sen mukaan ei *jokin* -pronominia esim. seuraavissa tapauksissa voisi pitää hyväksyttävänä: »Jos jollakin on täytettävänä lupaus Herralle» (v:n 1939 raamatun-suomennos, 3. Moos. 27: 2), »Jos jollakin on korvat kuulla, hän kuulkoon» (Mark. 4: 23), »Jos joltakin kuolee veli» (Luuk. 20: 28), »Ja jos jollain on tätä vastaan sanomista, niin sanokoon» (Kauppi-Heikki: Mäkijärveläiset s. 125), »Valta oli kaukana joillakin, joista minä en tiennyt mitään, ja täällä oli valta Rinnellä» (F. E. Sillanpää: Maan tasalta s. 94), »Viereisessä huoneessa vain oli joitakin, mutta sinnekään hän ei voinut mennä» (Sillanpää: Miehen tie s. 81). Esimerkkejä tarkastellessa tulee kysyneeksi: onko aina mahdollista vaihtaa *jokin* sanaan

joku? Huomattakoon esim. Sillanpäältä merkityt lauseet. Mielestäni *joillakuilla* ensiksi mainittuun sovitettuna rikkoo koko ajatuksen; se on yhtä kuin 'muutamilla', kun taas *joillakin* lähinnä kai merkitsee samaa kuin 'eräillä'. Vertailun vuoksi esitän esimerkkejä *joku* -pronominin käytöstä: huomattakoon yksiköllisen muodon merkitys 'muutama': »Muistikirjaa ei tahtonut löytyä, sai aukaista useampaa laatikkoa ja jotakuta kahdestikin» (Kauppi-Heikki: Viija s. 72), »Ei, sanoi se, en minä ole kipeä. — On sinulla jotakuta, sanoin minä» (mts. 125), »Tarjoutuisi siis nähtäväksi pieni silmukka suuren inhimillisen elämän verkkokudoksesta, jos sellainen jotakuta huvittaisi» (Sillanpää: Maan tasalta s. 159), »Tuossa on nyt opettaja. — — Se on joskus antanut kamarissaan jollekulle vitsaakin» (Sillanpää: Enkelten suoajatit s. 145), »Olipa vielä jollakulla vanhoja ompelutelineitäkin» (Inha: Kalevalan laulumailta s. 269), »Mutta samaan suuntaan käyvät Akonlahden muutkin toisinnot. Jossakussa sisältää kertomus maailman luomisesta niin kauniita säkeitä» (mts. 286), »Joitakuita (luostareita) kuitenkin säilyikin kaukana erämaissa» (mts. 173). Joku esimerkki myös adjektiivisesta pronomiinista: »sanoi joitakuita runojaan Homalta kuulleensa» (Inha, mts. 37), »kirjoitti muistoon joitakuita runoja eräältä Venehjärven mieheltä» (mts 70), »Joistakuista paikoista tultiin aina pihalle saka» (Linnankoski: Pakolaiset), »Selma näytti joinakuina hetkinä ikävöivän» (Kataja: Noidan kirot s. 41),

Miksi täytyisi yhä edelleen pysyä väkinäiseltä tuntuvassa ilmauksessa *jonkin verran*? Vaatimus on ensiksikin ristiriidassa kielivaliokunnan antaman ohjeen kanssa, jonka mukaan adjektiivisessä käytössä ei tehtäisi jyrkkää eroa, niin että olisi mahdollista, pääsanasta riippumatta, käyttää joko *joku* tai *jokin* -sanaa. Muistettakoon myös, että *jonkin*

verran on tullut yleiseksi vasta sen jälkeen, kun alettiin puhua siitä, että *joku* -pronominin piti aina merkitä henkilöä, *jokin* -pronominin asiaa. Aikaisemmin esiintyi *jonkun verran* kirjallisuudessamme hyvin vakiintuneena, ja sillä on edelleenkin vankka tuki kansankielessä. Toiseksi: Kielivaliokunnan työjaosto on asettanut sille kannalle, että numeraalissa merkityksessä käytettäisiin aina sanaa *joku*, mutta ei ole pitänyt puheenalasta ilmausta tämän rajoituksen piiriin kuuluvana. Rohkenisin olla tässä

toista mieltä. Luulisin nim., että koska *jonkun verran* tarkoittaa jotenkin samaa kuin *vähäisessä määrin*, *vähän* (Lönrot: *joku verta* = ngt litet), niin siihen on johdettu *joku* -sanan merkityksestä 'muutama, harva'.

Eeva Lindén.

Toimitus viittaa edelleen SKS:n kielivaliokunnan työjaoston kannanottoon, jota on selostettu Virittäjän viime numeron ss. 198—199.